

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕХАНІЗМУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

STATE SUPPORT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN AGRICULTURE USING THE MECHANISM OF RESOURCE POTENTIAL

У статті охарактеризована необхідність докорінно перебудувати матеріально-технічну базу вітчизняного агропромислового виробництва на основі прискорення темпів НТП та інноваційного розвитку. Досліджено проблеми формування матеріально-технічної бази оптимальних розмірів і відповідної структури сільського господарства. Обґрунтовано формування раціональної, біосферосумісної та екологічно безпечної матеріально-технічної бази в усіх галузях сільського господарства країни, яка потребує існування ефективно розвинутого ринку засобів виробництва та предметів праці агропромислового призначення. Наведено напрями для розвитку інноваційної діяльності. Визначено пріоритетні напрями реалізації інноваційної продукції, широкого застосування науково-технічного та соціально-економічного прогресу на макроекономічному рівні належить здійснення національних і державних програм, законодавчо-нормативних актів, спрямованих на комплексне багатовекторне вирішення важливих проблем розвитку агропромислового виробництва країни.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, державне регулювання, інновації, інноваційний розвиток, сільське господарство, матеріально-технічна база.

В статтю охарактеризована необхідність радикально перестроїти

матеріально-технічну базу отечественного агропромышленного производства на основе ускорения темпов научно-технического прогресса и инновационного развития. Исследованы проблемы формирования материально-технической базы оптимальных размеров и соответственной структуры сельского хозяйства. Обосновано формирование рациональной, биосферосовместной и экологично безопасной материально-технической базы во всех отраслях сельского хозяйства страны, которая требует существования эффективно развитого рынка средств производства и предметов труда агропромышленного назначения. Приведены направления для развития инновационной деятельности. Определены приоритетные направления реализации инновационной продукции, широкого применения научно-технического и социально-экономического прогресса на макроекономическом уровне относится осуществление национальных и государственных программ, законодательно-нормативных актов, направленных на комплексное многовекторное решение важных проблем развития агропромышленного производства страны.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, государственное регулирование, инновации, инновационное развитие, сельское хозяйство, материально-техническая база.

УДК. 338.43:334.723

<https://doi.org/10.32843/infrastruct38-68>

Гальцова О.Л.

д.е.н., професор, завідувач кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин Класичний приватний університет

The article describes the need to radically restructure the material and technical base of domestic agricultural production on the basis of accelerating the pace of scientific and technological progress and innovative development. Investigated problems of formation material and technical basis optimal sizes and appropriate structure of agriculture, which has two aspects: the release of required amount and high quality of clean agricultural machinery, engineering and equipment to the best foreign samples and insignificant increase efficiency of agriculture in general and each area of them, in particular to ensure accumulation real capital and related funds, primarily in agriculture. It is justified the formation of a rational, biosphere-compatible and environmentally safe material and technical base in all sectors of the country's agricultural sector, which requires the existence of an efficiently developed market for agricultural products and labor. The directions for the development of innovative activity are given, where the organizational forms of practical application of scientific achievements in agro-industrial production become important. The priority areas for the implementation of innovation products, the widespread use of science, technology and socio-economic progress at the macroeconomic level include the implementation of national and state programs, important legislative and normative legislative decisions. A set of measures is proposed, which are aimed at radical restructuring of the material and technical base of domestic agro-industrial production on the basis of accelerating the pace of scientific and technological development and innovative development. As a result of the proposed measures, the priority tasks of creating and equipping agricultural production with modern technically advanced machine-tractor fleet, the need for special attention from the state and the direction of development of innovative potential of agriculture are substantiated.

Key words: agro-industrial complex, state regulation, innovations, innovative development, agriculture, material and technical base.

Постановка проблеми. В основі аграрної політики лежить розуміння особливої ролі аграрного сектора економіки в життєдіяльності суспільства. Сільськогосподарська продукція у всьому світі є стратегічним товаром, однією з основ нормального існування і прогресу суспільства [1]. Тому підтримка сільськогосподарського виробництва є найважливішим завданням економічної політики держави. Необхідність державної підтримки розвитку сільського господарства в Україні зумовлена специфікою

виробництва, цілеспрямованим захистом інтересів сільгосптоваровиробника і споживача від зовнішнього впливу, значною капіталомісткістю і низьким конкурентним потенціалом, характером субсидування соціальної інфраструктури у сільській місцевості [2].

Обов'язкова присутність держави в аграрній сфері пояснюється необхідністю забезпечення соціально-економічних умов для її розвитку, що в першу чергу торкається субсидування соціальної інфраструктури в сільській місцевості [3].

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0012-0371>

Основними чинниками, що зумовили погіршення стану соціально-економічного розвитку, є спад виробництва сільськогосподарської продукції, зниження його ефективності, відсутність системності та недостатність державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, поглиблення диспаритету цін на продукцію сільського господарства та вхідні ресурси, низький рівень доходів сільського населення і, відповідно, низька купівельна спроможність населення країни. Для України ця проблема довгий час буде надзвичайно гострою у зв'язку з відставанням розвитку об'єктів сільської соціальної інфраструктури, транспортної мережі [4] тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням інноваційного розвитку та державної підтримки сільського господарства приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні учені. Серед українських авторів слід виділити: Г.О. Андрусенка, Л.М. Анічина, А.С. Гальчинського, В.М. Геєць, М.В. Гладій, С.І. Дем'яненко, Д. Крисанова, М.А. Латиніна, П.М. Макаренка, В.Я. Месель-Веселяка, Г.І. Мостового, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших, проте виникає необхідність обґрунтування таких напрямів державної підтримки інноваційного розвитку в сільському господарстві, які є актуальними в сучасних соціально-економічних умовах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробці пропозицій щодо запровадження науково-технічних програм інноваційних заходів та їх органічне поєднання з діяльністю органів державного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задоволення потреб суспільства в достатній за обсягами та асортиментом, високоякісній, доступній за цінами сільськогосподарській продукції може бути здійснено лише за належного забезпечення агропромислового виробництва матеріально-технічними засобами [5]. Основу цих засобів становлять машинні технології, що ґрунтуються на використанні сучасних технологічних комплексів машин, диференційованих відповідно до зональних і регіональних особливостей виробництва.

Крім того, конкурентоспроможність аграрного виробництва та аграрної продукції великою мірою залежить від того, наскільки комфортними є умови праці, а також від того, як підтримуються, зберігаються та нормуються вимоги ресурсо-екологічної безпеки господарської діяльності у складних природно-кліматичних умовах, наскільки ефективно та раціонально використовуються природні ресурси сільськогосподарського призначення. Усе це, у свою чергу, залежить знову-таки від застосування технічних засобів і технологій, способів й організаційних методів ведення виробництва в сільському господарстві, у кожному аграрному підприємстві.

Сталий розвиток сільського господарства, створює необхідні передумови для реального самозабезпечення всіх землеробських регіонів країни основними продуктами харчування місцевого виробництва. Тому слід у кожному з них створити розгалужену інфраструктуру перероблення, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції на основі використання новітніх досягнень НТП, енерго- й ресурсоощадних та екологічно безпечних технологій і видів технічних засобів [1]. Створення біосферосумісної та екологічно безпечної матеріально-технічної бази сталого розвитку сільського господарства в перспективі має ґрунтуватися переважно на власному потенціалі енергетичного забезпечення, насамперед, рідкими видами палива. Тобто йдеться про те, що в сільському господарстві має досягатися у кожному конкретному випадку оптимальне співвідношення між незалежними внутрішніми та централізованими джерелами енергопостачання, адже без оптимізації енергозабезпечення агропромислового виробництва неможливе його переведення на модель сталого розвитку. Ця, на перший погляд, очевидна умова якраз і є найбільш проблемною у зв'язку з тим, що на державному рівні вона не вирішується належним чином [3; 5].

Сільське господарство має вкрай незадовільне забезпечення енергоресурсами, а також катастрофічний стан його матеріально-технічної бази та високі рівні зношеності основних засобів виробництва, тому слід більш детально розглянути пріоритетні завдання щодо створення біосферосумісної та екологічно безпечної матеріально-технічної бази його функціонування у нових умовах господарювання на засадах сталого розвитку. Одним із найважливіших завдань, безперечно, є оснащення, передусім, аграрного виробництва сучасним і технічно досконалим машинно-тракторним парком. З цією метою необхідно розробити та налагодити виробництво високопродуктивної й екологічно безпечної сільськогосподарської техніки, експлуатаційно-технологічні параметри якої відповідатимуть сучасним агроекологічним та економічним вимогам сільськогосподарського виробництва [6].

Сільськогосподарські машини і технічні засоби, що випускалися за радянських часів, сьогодні практично не відповідають вимогам, з одного боку, нових організаційно-правових форм господарювання в аграрній сфері, а з іншого – ресурсо-екологічної безпеки ведення господарської діяльності, а також екологічним критеріям, стандартам і нормативам, що висувуються в нинішніх умовах до всіх технічних засобів і технологій, застосовуваних у сільському господарстві. Надто зношена та застаріла, техніко-технологічна база в аграрній сфері не відповідає й вимогам сталого розвитку аграрного виробництва [7].

Сільське господарство нині відчуває гострий дефіцит матеріально-технічних та енергетичних ресурсів. Водночас випереджальними темпами зростають ціни на них і різні послуги порівняно з цінами на сільськогосподарську продукцію. У результаті цього знижуються платоспроможність сільськогосподарських підприємств та їх можливості щодо оновлення матеріально-технічної бази виробництва. Крім того, на фоні загального підвищенняжиттєвого рівня в Україні, безперечно, підвищуватиметься заробітна плата й сільськогосподарських працівників, що призведе до зростання собівартості продукції і подальшого падіння платоспроможності аграрних товаровиробників.

Здійснення ринкових реформувань в аграрній сфері суттєво змінило структуру виробництва, зумовило збільшення кількості суб'єктів господарювання переважно за рахунок створення дрібних і середніх господарств. Відтак виникла реальна потреба в нових видах і типах технології виробництва та технічних засобах. Останні повинні бути найкращим чином пристосовані до умов і розмірів нових форм господарювання. Те саме стосується й екологічних вимог до сільськогосподарської техніки, організації її обслуговування та способів модернізації тощо.

Надто складною проблемою сьогодні є невинне зростання цін на сільськогосподарську техніку, насамперед, на трактори і комбайни. З цим пов'язане підвищення собівартості аграрної продукції та експлуатаційних витрат на утримання й обслуговування цієї техніки. За умов використання в сільському господарстві застарілої дешевої техніки воно поки що витримує конкуренцію з імпортною агропродовольчою продукцією.

З оновленням же машинно-тракторного парку за рахунок поставок селу сучасних і значно дорожчих машин неминуче зростуть витрати на одиницю вироблюваної аграрної продукції. Якщо таке оновлення машинно-тракторного парку не буде супроводжуватися відповідними економічними запобіжними заходами, технічними, технологічними та організаційними рішеннями, то істотне зростання собівартості аграрної продукції стане неминучим. Воно призведе до зниження рентабельності виробництва і конкурентоспроможності одержуваної продукції та, зрештою, до банкрутства вітчизняних сільськогосподарських підприємств, якщо не буде вжито ефективних заходів щодо їх захисту.

Попри обмеженість та хронічне недофінансування програм забезпечення сільського господарства технікою та обладнанням, враховуючи стан матеріально-технічної бази аграрних підприємств, їхню платоспроможність, вирішувати проблему технічного переоснащення та оптимізації технічного забезпечення аграрного виробництва все ж таки необхідно за участю держави [8].

На перший план висувається проблема застосування в аграрній сфері ресурсощадних технологій і технічних засобів, раціональних та оптимальних схем і методів їх використання з метою істотного зменшення витрат у розрахунок на одиницю вироблюваної сільськогосподарської продукції. Це й має стати головною передумовою створення принципово нової біосферосумісної та екологічно безпечної матеріально-технічної бази аграрного виробництва. Комплексний підхід до формування такої бази з урахуванням регіональних природно-екологічних та економічних особливостей аграрного виробництва й має забезпечити вирішення цього пріоритетного завдання [1; 8].

Проблема формування матеріально-технічної бази оптимальних розмірів і відповідної структури сільського господарства потребує особливої уваги з боку держави, регуляторних структур національного та регіонального рівнів, а також органів місцевої влади. Ця проблема має два аспекти. По-перше – це випуску необхідної кількості й високої якості вітчизняної сільськогосподарської техніки, машин та обладнання на рівні кращих зарубіжних зразків. Для цього слід мати високорозвинені промислові галузі – сільськогосподарського машинобудування, агрохімії, енергетики і транспорту. Усі вони становлять фундаментальну основу не лише створення екологічно безпечної та біосферосумісної матеріально-технічної бази агропромислового виробництва, а й головну передумову переведення останнього на модель сталого розвитку та прискорення темпів НТП безпосередньо в аграрній сфері, застосування інноваційних технологій тощо. Без взаємоузгодженого і збалансованого розвитку всіх сфер національного та сільського господарства з урахуванням соціальних, економічних та екологічних вимог досягти їх сталого розвитку неможливо.

По-друге – це істотне підвищення ефективності функціонування агропромислового комплексу загалом і кожної його сфери зокрема з метою забезпечення нагромадження реального капіталу та відповідних коштів, насамперед, у сільському господарстві. Лише за допомогою ринкових важелів і методів можна здійснювати заходи з модернізації, радикального оновлення й структурної перебудови матеріально-технічної бази аграрного виробництва.

Формування раціональної, біосферосумісної та екологічно безпечної матеріально-технічної бази в усіх галузях сільського господарства країни потребує існування ефективно розвинутого ринку засобів виробництва та предметів праці агропромислового призначення. Для цього необхідно прискорити процеси реформування та модернізації підприємств тракторного і сільськогосподарського машинобудування. При

цьому надто важливо, щоб, по-перше, ці процеси здійснювалися за участю іноземних фірм та інвесторів, що сприятиме, на нашу думку, випуску високоякісної, конкурентоспроможної, екологічно безпечної й енергоощадної сільськогосподарської техніки. По-друге, слід істотно змінити й удосконалити економічні відносини промислових підприємств, які забезпечують сільське господарство засобами виробництва та безпосередньо аграрною сферою, і розвивати між ними прямі зв'язки [9].

За будь-якого соціального устрою суспільства держава через свої виконавчі й законодавчі органи повинна регулювати і стимулювати виробництво сільгосппродукції і продовольства заради інтересів суспільства в цілому. Це необхідно, щоб уникнути кризових явищ як недовиробництва, так і перевиробництва зазначених продуктів. Саме держава має належним чином турбуватися про підвищення родючості та охорону ґрунтів і збереження в чистоті природного середовища, розвиток наукових досліджень, підготовку і перепідготовку кадрів, визначати загальну фінансово-кредитну, науково-технічну, інвестиційну, інноваційну та екологічну політику стосовно сільського господарства, створювати ефективний механізм підтримки агропромислових товаровиробників. Держава має контролювати еквівалентність міжгалузевого обміну, якість продуктів харчування і дотримання екологічних стандартів, вимог та обмежень усіма агропромисловими підприємствами, фірмами, фермерами тощо.

Сільське господарство у розвинених країнах не просто морально підтримується, а цільовим призначенням на нього виділяються досить великі кошти на прискорення темпів НТП, його техніко-технологічну модернізацію, зростання продуктивності праці, розв'язання соціальних та екологічних проблем. Усе це створює реальні передумови для його високої ефективності й конкурентоспроможності. Саме ті країни, уряди яких здійснюють ефективну політику щодо цілеспрямованого регулювання агропромислової економіки та всебічної підтримки аграрних товаровиробників, є сьогодні основними експортерами найважливіших видів продуктів харчування на світовий агропродовольчий ринок [7].

Висновки з проведеного дослідження. Функціонування та розвиток соціальної інфраструктури села має забезпечуватись спільними зусиллями держави, суб'єктів господарювання й населення. Держава відповідно до законодавства повинна створювати умови для задоволення першочергових життєвих потреб сільського населення на рівні встановлених соціальних нормативів. Під час визначення цих нормативів мають враховуватися характер розселення і регіональна специфіка проживання людей у сільських населе-

них пунктах. Значна частина результатів наукових досліджень, зарахованих за змістом і значенням до інновацій, поки що залишається не використаною [1]. Слід відзначити, що в розвитку інноваційної діяльності, підвищенні її економічної ефективності важливого значення набувають організаційні форми практичного застосування наукових досягнень в агропромисловому виробництві.

Для реального самозабезпечення всіх сільськогосподарських регіонів країни основними продуктами харчування місцевого виробництва необхідно у кожному з них створити розгалужену інфраструктуру перероблення, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції на основі використання новітніх досягнень НТП, енерго- й ресурсощадних та екологічно безпечних технологій і видів технічних засобів.

Для розвитку інноваційної діяльності, підвищенні її економічної ефективності важливого значення набувають організаційні форми практичного застосування наукових досягнень в агропромисловому виробництві. До пріоритетних напрямів реалізації інноваційної продукції, широкого застосування науково-технічного та соціально-економічного прогресу на макроекономічному рівні належить здійснення національних і державних програм, законодавчо-нормативних актів, спрямованих на комплексне багатовекторне вирішення важливих проблем розвитку агропромислового виробництва країни. Не вирішеним питанням залишається галузева структура інвестицій в основний капітал, у соціальну інфраструктуру в сільській місцевості, склад і розміщення її об'єктів формуються стихійно, зокрема, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ортіна Г.В. Зарубіжний досвід реалізації державних стратегій розвитку реального сектора економіки. *Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства. Серія «Економіка»*: зб. наук. праць ДонДУУ. Донецьк : ДонДУУ, 2013. т. XIV. Вип. 278. С. 271–281.
2. Копелець О.О. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2005. № 1. С. 57–62.
3. Машурян А.Г. Важелі державного регулювання поведінки сільськогосподарського товаровиробника. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=69> (дата звернення: 15.09.2019).
4. Андрусенко Г.О. Стратегія державного регулювання аграрної сфери АПК. *Актуальні проблеми державного управління*. Х., 2003. № 2, ч. 2. С. 9–14.
5. Гальцова О.Л. Інституціональний розвиток агропромислового комплексу України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 40 с.

6. Пугач А.М. Аналіз реалізації державних науково-технічних програм та соціального потенціалу в аграрному секторі. *Економіка та держава. Серія: Державне управління*. 2014. № 4. С. 128–131.

7. Саблук П.Т. Економічні інтереси як основа розвитку аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2004. № 8. С.6.

8. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України : проблеми, перспективи. К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. 408 с.

9. Юрчишин В. Глибоко науковий погляд на проблеми розвитку ресурсного потенціалу АПК. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти). *Економіка України*. К. : Інститут економіки НАН України, 2003. № 8. С. 91–92.

REFERENCES:

1. Ortina G.V. (2013). Foreign experience in implementing state strategies for the development of the real sector of the economy. Development of economic methods of managing the national economy and the economy of the enterprise. Series "Economics": Coll. against DonSU. Donetsk: DonSU, vol. XIV, vip. 278, pp. 271–281. (in Ukrainian)

2. Kopelets O.O. (2005). Competitiveness of agricultural products. State and regions. Series: Public Administration, № 1, pp. 57–62. (in Ukrainian)

3. Mashuryan A.G. (2009). Levers of state regulation of the behavior of agricultural producers. Public administration: improvement and development. 2009. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=69> (accessed: 15.09.2019). (in Ukrainian)

4. Andrusenko G.O. (2003). Strategy of state regulation of the agrarian sphere of agro-industrial complex. Actual problems of public administration, № 2(2), pp. 9–14. (in Ukrainian)

5. Galtsova O.L. (2012). Institutional development of the agro-industrial complex of Ukraine: author's ref. dis. ... dr. econ. science: 08.00.03. Classic. private un-t. Zaporozhye, 40 p. (in Ukrainian)

6. Pugach A.M. (2014). Analysis of the implementation of state scientific and technical programs and social potential in the agricultural sector. Economy and state. Series: Public Administration, № 4, pp. 128–131. (in Ukrainian)

7. Sabluk P.T. (2004). Economic interests as a basis for the development of agricultural production. Economics of agro-industrial complex, № 8, pp. 6. (in Ukrainian)

8. Kirilenko I.G. (2005). Transformation of socio-economic transformations in agriculture of Ukraine: problems, prospects. K.: NSC "Institute of Agrarian Economics", 408 p. (in Ukrainian)

9. Yurchyshyn V. (2003). Deeply scientific view on the problems of development of resource potential of agro-industrial complex. Reproduction and effective use of resource potential of agro-industrial complex (theoretical and practical aspects). Ukraine economy. K.: Institute of Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, № 8, pp. 91–92. (in Ukrainian)

Galtsova Olga

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the department of National Economy, Marketing
and International Economic Relations
Classic Private University

STATE SUPPORT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN AGRICULTURE USING THE MECHANISM OF RESOURCE POTENTIAL

The article describes the need to radically restructure the material and technical base of domestic agricultural production on the basis of accelerating the pace of scientific and technological progress and innovative development.

Investigated problems of formation material and technical basis optimal sizes and appropriate structure of agriculture, which has two aspects: the release of required amount and high quality of clean agricultural machinery, engineering and equipment to the best foreign samples and insignificant increase efficiency of agriculture in general and each area of them, in particular to ensure accumulation real capital and related funds, primarily in agriculture.

It is justified the formation of a rational, biosphere-compatible and environmentally safe material and technical base in all sectors of the country's agricultural sector, which requires the existence of an efficiently developed market for agricultural products and labor. The directions for the development of innovative activity are given, where the organizational forms of practical application of scientific achievements in agro-industrial production become important. The priority areas for the implementation of innovation products, the widespread use of science, technology and socio-economic progress at the macroeconomic level include the implementation of national and state programs, important legislative and normative legislative decisions.

A set of measures is proposed, which are aimed at radical restructuring of the material and technical base of domestic agro-industrial production on the basis of accelerating the pace of scientific and technological development and innovative development. As a result of the proposed measures, the priority tasks of creating and equipping agricultural production with modern technically advanced machine-tractor fleet, the need for special attention from the state and the direction of development of innovative potential of agriculture are substantiated.